

■ **Móra Ferencről, még országos híre teljében is tudták, hogy „szegedi író”. Polgárként élete végéig hű maradt a városhoz, abban az időszakban, amikor a fiatal trókat talán jobban vonzotta a főváros, mint bármikor. Vajon kérdés volt-e Móra számára, hogy Szegeden maradjon, vagy Budapestre menni?**

– Móra Ferenc azok közé a szegediek közé tartozik, akik nem itt születtek, de életük egy pontján ide kerültek – s aztán itt is maradtak. Ennek a városnak mindig volt megtartó, marasztaló ereje, és aki nem kívánkozott Budapestre – az ország egyetlen igazán nagy városába –, az könnyen itt marad: szegedivé válik. Nos, a város akkoriban magyar viszonylatban már elég nagy ahhoz, hogy a városiasság előnyeit megadni tudja az itt élőknek, de léptéke még „emberi”. Ez, minden jel szerint, a kisvárosban – Kiskunfélegyházán – nevelkedett Móra számára is vonzó volt, s egészében jól érezte magát itt. Pestről, egyetemista éveiből egyébként is rossz emlékei voltak. Később fölmerült ugyan benne, hogy távozik Szegedről, 1926-ban például a Magyar Hírlap élére hívták, jó fizetéssel, máskor pedig a Fővárosi Könyvtár igazgatójaként emlegették. De mindig maradt. Karrier-igényeit kielégítette a város, s 1922-től az országos nyilvánosság és az országos népszerűség is megadatott neki. A fővárosi nyüzsgés pedig nem vonzotta. Ebbe a választásba persze, azt hiszem, az is belejátszott, hogy tudta: ő Szegeden autoritás, feltétlen tekintély, akit ellenfelei, sőt, ellenségei is respektáltak. Budapestben besorolódott volna a sok kulturális szereplő egyikének, viszonylagos súlya csökkent volna. S ami nem utolsó: elég erős egyéniség volt ahhoz, hogy vidéken élve, a főváros lendítő szellemi légköre nélkül is kiteljesítse azt a személyiséget, amit írásából ismerünk, s ami írásai legfőbb feltétele volt. Azon azonban el lehet gondolkodni, hogy a városnak ez a megtartó szerepe a Tömörkény fellépése előtti s a Móra halála utáni időkben miért bizonyult – oly sokak számára – elégtelennek.

■ **A fiatal trók számára a Nyugat igen vonzó volt ezidőtájt. Mi lehet az oka annak, hogy a folyóirat legtermékenyebb időszakában is, Móra Ferenc távol maradt a Nyugattól? Egyáltalán: milyen kapcsolata volt a lappal?**

– Móra soha nem írt a Nyugatra; nem kértek tőle kéziratot, s ő pedig nem jelentkezett kéziratával a lapnál. A Nyugat néhány jeles szerzőjét persze ismert személyesen is: Babitscsal, Kosztolányival, Móriczcal például váltott néhány levelet, Karinthyval olykor találkozott, s halála után az említettek – a hallgató Babits kivételével – méltányolón írtak róla. Nekrológjaikat ma is idézni szoktuk, sok mindent megláttak Mórából. Az a kölcsönös tartózkodás, amely e viszonyt mégis jellemzi, természetesen egyéni idegenkedésként is értelmezhető. Nincs abban semmi meglepő, ha valaki távol marad egy – külföldben jeles – folyóirattól. Tudjuk, a Nyugat sem kötött minden jó író; az „urbánus” Márai például alig-alig írt bele. Am mindezzel együtt is bizonyos, hogy Móra és a Nyugat össze nem találkozásának mélyebb okai is voltak. A Nyugat jóval több volt, mint egy kiváló folyóirat. Igen hamar a modern magyar irodalom szerveződésének fóruma, legfőbb eszköze, s egyben szimbóluma lett. Programszűrő volt modern. Meghatározó emberei – elsősorban maga Osztár Ernő – tudatosan

■ **Hatvan éve halt meg Móra Ferenc**

Hannibál tanár úr

– **beszélgetés Lengyel András irodalomtörténésszel**

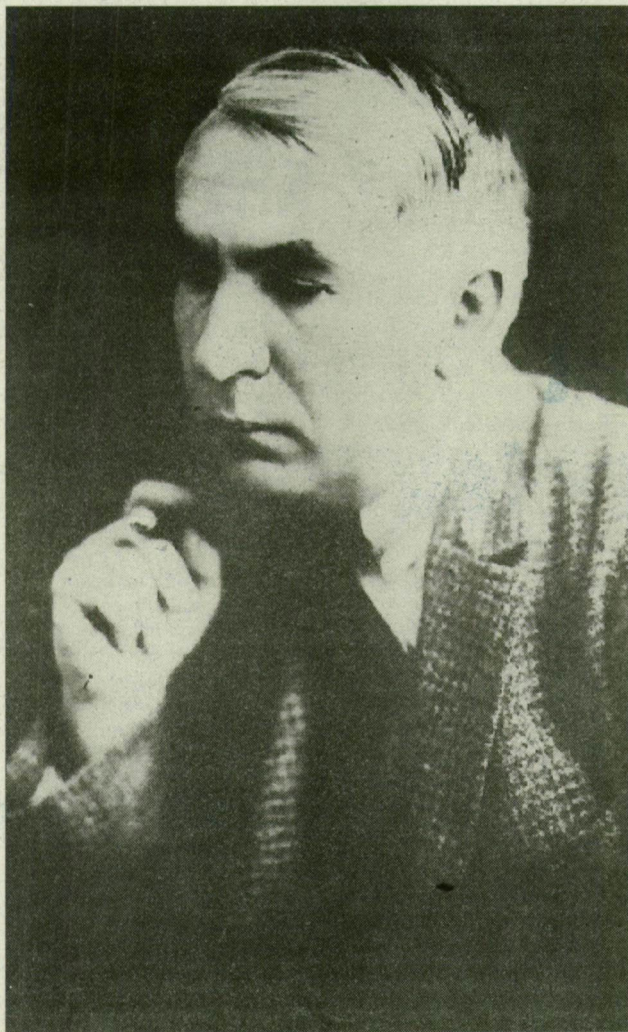

Juhász Gyula, Móra Ferenc, Réthy Ödön (Makó, 1924)

elhárították az irányzati kompromisszumok minden lehetőségét. Gondoljunk csak az 1911-es Osztár-Hatvány-aférra. Móra pedig egészen más irodalmi közegekből indult. Fialtal költőként – ahogy bátyja, Móra István is – egy küirese, konvenciókba merevedő, úgynevezett nép-nemzeti epigonlira művelője volt, akit gyerekként „Pósa bácsi” – Pósa Lajos karolt fel, s akire elsősorban olyan konzervatív írók figyeltek, mint Jakab Ödön vagy Pap Zoltán. Jellemző, hogy e konzervatív írógárda választotta be 1915-ben a Petőfi Társaságba is, és azt kell mondanunk, joggal. Azt, hogy ez a rossz és érdektelen költő „mellesleg” kiváló újságíró s elsőrendű tárcíró, akinek nyelvi ereje a legnagyobbakéval vetekszik, 1922 előtt kevesen tudták Szeged határain kívül. 1922-ben, amikor a Világ rovatvezetője, a régészektől és művelődéstörténészeként is kiváló Supka Géza „kiásta” Mórát a körtöltés mögül, e helyzet persze megváltozott. Móra egycsapásra ismert és megbecsült tárcíró lett, akit az olvasók kedvenceként bármelyik újság szívesen közölt volna. De az a tárcaműfaj, amelyben Móra nagy lett, s amely széles olvasótáborra vont köréje, mindig is az irodalom és az újságírás határán mozgott. A Nyugat pedig mindig egy, mondjuk így, esztéta-érdeklődés jegyében formálódott, s e szemlélet az ilyen tárcákban – okkal, o nélkül – zsurnalizmus szomatolt.

– **Ami az újságírást illeti: Móra az első világháború és a Tanácsköztársaság idején igen termékeny újságírói munkát végez, mint a Szegedi Napló főszerkesztője és a Délmagyarország tárcírója. Politizál-e Móra Ferenc?**

– Politizál-e az újságíró? Móra 1902-től munkatársa, 1913-tól főszerkesztője volt a Szegedi Naplónak. Újságíróként, a kor általános szokása szerint mindent írt, így vezércikket is, ami értelemesen politikai műfaj. A vezércikk: „iránycikk”. A lap politikai irányultságát, aktuális állásfoglalásait mutatja. Egy vidéki publicista számára persze 1914 előtt meglehetősen különféle dolgokat jelentett a „politizálás”. A várospolitika, horribile dictu, a csatornázás anomáliái például ugyanúgy, vagy még inkább politikumot jelentettek, mint a szorosabb

Az elmaradhatatlan szívrall

Kiskunfélegyházán született 1879. július 19-ikén. Atyja, Móra Márton szücsmester, anyja, Juhász Anna kenyérsütő asszony volt. Tanulmányait a budapesti egyetem földrajz-természettudományi szakán fejezte be, a fővárosban eltöltött néhány nélkülözéses év után. Nehéz anyagi körülményei miatt rövid ideig segédtanári állást kell vállalnia a Vas megyei Felsőölvödön, egy olyan intézetben, ahová kibukott úri gyermekeket vittek jobb bizonyítvány reményében. Hamar megelégteli. Innen kerül 1902-ben Szegedre, mint a Szegedi Napló munkatársa. Nevét ekkor már ismerik a lapnál, hiszen ezt megelőzően a Félegyházi Hírlapba is írogat. A lapnak 1913 és 1919 között főszerkesztője lesz. Szegedre érkezése után két évvel a Somogyi-könyvtár és a Városi Múzeum munkatársaként is dolgozik, majd – Tömörkény István halála után (1917-ben) – átveszi a múzeum vezetését.

A háborús időszak borzalmai és visszataszító megérlelik radikális liberális hitét, 1918-19-ben tagja a Radikális Pártnak, és a Tanácsköztársaság idején szerepet vállal a szegedi Nemzeti Tanácsban is. Mérsékletes gondolkodása miatt azonban kilép. Nem sokkal később, 1919 májusában le-

értelmeben vett pártpolitika, vagy a törvényhozás folyamata. Ez a helyzet azonban a világháború kitörésével megváltozott; a háborús viszonyok, az elszegényedés, a véleménymondás szabadságának cenzurális korlátozása, s mindennek előtt a háború értelmetlenségének tudatosulása a nagy alapkérdésekre irányította a figyelmet, s politikai radikalizálódást vont maga után. Móra is radikális lett, s a forradalmak idején, 1918-19-ben nyíltan politikai szerepet is vállalt. A szegedi Nemzeti Tanács alelnöke, a helyi Radikális Párt egyik alelnöke, majd társalelnöke, a párt programjának megfogalmazója lett. S ami fő: újságíróként kiélezett, gyorsan változó viszonyok között próbálta olvasóit orientálni. Álláspontja persze nehezen beskatulyázható. A liberalizmus alapját adó alapértékekből építkezik benne, mint a szocializmus egyik változatából. Szimbólumai és frazeológiája viszont a kereszténység sok elemét őrzi. Egészében mégis az úgynevezett polgári radikálisok mellé sorolható, ahogyan Jászi Oszkár vagy Polányi Károly, utóbbi hatása filológiaiilag is igazolható. Móra azonban 1918-19-ben, kusza és ellentmondásos napjaiban sem lett pártpolitikus. A zűrés viszonyok és óvatossága gyorsan visszavonulásra késztették. Előbb ugyanis egyeztető és mérséklő gesztusai találtak „túl óvatosnak”, majd ugyanazok – fordulván a kocka – túl radikálisnak. Így valamennyi pozíciójából visszavonult, még főszerkesztői posztjáról is lemondott. Ekkori helyzete, ahogy Dettre János tragédiája is, a konjunkturális politikai mozgások közé szorult ember szorongatottságát példázza.

■ **Érezhető-e változás a háború után Móra gondolkodásában és írói beszédmódjában?**

– Az őszirózsás forradalom kitörése fölzsabadítóan hatott rá, úgy érezte, megváltozik a világ, jobb, szebb, élhetőbb lesz. Mélyen jellemzi az, amit egyik ekkori – 1918 decemberi – cikkében írt: „Mindennapi életünkben még sok a rút, a fonák, a fölösleges szenvedés, az élet mégis mélyebb, embe-ribb, és élni érdemesebb, mint az elomlott századokban, és főképp sokkal messzebb horizontokra nyújt kilátást.” (Hi-

szek az emberben). A forradalom idején-felszínre került emberi gyarlóságok és politikai ellentmondások, majd az ellenforradalmi „rendteremtés” azonban ezt a fejlődéshitét megtörték. Utóbb már lényegesen rezignáltabb és borúlátóbb volt. Okkal és joggal írhatta róla Móricz Zsigmond: „Soha nem mondott olyat, aminek ne lett volna egy adag keserűség a mélyén”. Am ez a csalódás, amelyet elmélyített az önmagában való csalódás is (erről alig leplezetten szól a Hannibál feltámasztása című kisregényében), életműve javára vált. Mélyebb, hitelesebb lett. Keserűsége ellenpontozta alkata érzelmességét, s így java írásai összetettebb, bonyolultabb üzenetek hordozói lettek, földűsultak, eleven lüktetést kaptak. Igaz, továbbra is mindent „vidám szavakba csomagolva” mondott ki, mindent „megfűrésztött” sajátos humorában. De egészében mégis igazat kell adnunk Kosztolányinak, aki tagadta a mórái világnézet „derűségét”. „Derűs ez – írta –, de borús is egyszerre, az édest vegyíti a keserűvel, a nyájast a gúnnyal, a politikai hitet a mindenbe beletörődő közönnyel, az andalgást a teremtetével, a szomorkodást a duhajszággal, a megbékélést a dohogással s egy csipetnyi rokonszenves lázadással.” A legjobb írásaira jellemző beszédmód pedig, amely egy utalással, egy félmondattal is váratlan dimenziót tudott adni frásainak, jelentős íróvá tette Mórát. Egész világ jelent meg tárcáiban, s mély humanizmus, amely több mint politikum, de politikailag is értelmezhető. Hogy politikailag hol állt, jól mutatja a tény, hogy a Világ, majd a Magyar Hírlap vezető munkatársaként ismert meg az ország.

■ **Író, újságíró, publicista, régész, könyvtáros, múzeumi vezető – felsorolni is hosszú, mennyi területen dolgozott kiválóan. Egy vidéki városban. Milyen összetartó lelki habitusból származik e szerteágazó gondolkodás?**

– Móra, ahogy maga is mondogatta, „félbemaradt egyszisztencia” volt. Egyetemi tanulmányaiban csak az alapvizsgáig jutott el, mert meguntta a „pesti nyomorgást”. Rövid „alapvizsgás tanárkodás” után így újságíró lett, majd – újságírói munkájával párhuzamosan – a szegedi Somogyi-könyvtár és a Városi Múzeum munkatársa: mindegyike. S e munkájából, mint szinte mindenből, ami eléje került, eredményt tudott kihozni. Mindig kitűnő elme volt, de szegedi éveiben lett széleskörűen művelt, enciklopedikus tudású ember, aki a régészettől a napi politikáig sok mindenben járatos volt. Ez a vidéki értelmiségi lét egyik kényszerű velejárója: a vidéki újságírónak, könyvtárosnak és muzeológusnak mindenhez értenie kellett – ahogy kell ma is. De amíg ez a helyzet sokakat felületességre szoktat, vagy dilettantizmusba hajtat, Móra meg tudott felelni a kihívásnak. A rá bízott „intézet” rangját, hírnevét megemelte munkájával, munka közben szerzett tapasztalatait pedig írásában kamatoztatta. A tárcá olyan forma, amelyben mindenről lehet szólni, ha érdekesen tudunk róla beszélni, s Móra remekül élt ezzel a lehetőséggel. A tárcá klasszikusa lett, pedig – feladvány ifjúsága költői ambícióit – csak megélni akart írásából. Nem versei, nem is regényei, hanem a megélhetési kényszerből frott tárcák teszik őt a magyar próza történetének számottevő alakjává.

Panek Sándor

Móra Ferenc 1879 - 1934

mond a Szegedi Napló főszerkesztői tisztjéről, és megválnak a laptól.

Írói pályáját versírással kezdte, de országos ismertségét és nagy népszerűségét a rá oly jellemző mesélőkedvű és humorú tárcáinak, publicisztikáinak köszönheti. Gyermekeiről (az Én Újságom című gyermekújságban több mint 1 000 írást jelent meg), ahogy legjobb elbeszéléseit és regényeit is (Ének a búzamezőkről, Aranykoporsó, Hannibál feltámasztása) máig széles körben olvassák. Jelentősek még a Szeged környéki őskori települések ásatásairól szóló tanulmányai. Rendszeres tárcírója volt a Délmagyarországnak is; tárcáit 1922-től a Világ című liberális napilap, s annak megszűntje után a Magyar Hírlap (amelynek haláláig főmunkatársa maradt) közölte.

Hatvan éve halt meg, 1934. február 8-án, Szegeden.